

SPRÅKLIG SAMLING

NR. 1

FEBR./MARS

1969

10. ÅRGANG

GITT UT AV LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

PROFESSOR HENRY HENNE :

Litt om kinesiske språk

SE SIDE 5

MAGNE AKSNES :

Stortinget og formålsparagrafen

SE SIDE 19

JAKOB SKAUGE :

ER VERKELIG NORSK SÅ INTERESSANT ?

SE SIDE 3

Frå Sentralstyret

Hva er vårt standpunkt til praktisk språkbruk? Hva for språkform bør vi bruke, hva bør vi tilrå folk å bruke, og hva bør vi tillate i avisa vår og småskriftene våre? Det er et spørsmål som ofte har vært diskutert i sentralstyret og blant andre interesserte samlingsfolk. Vi har vært tvilrådige og ikke alltid heilt samde, men likevel tør vi si at vi i Sentralstyret har komme fram til en konklusjon, eller rettere to konklusjoner, hver for sitt område. Det er det vi vil prøve å gjøre klart med denne artikkelen.

For det første når Sentralstyret representerer organisasjonen, eller i det heile når noe blir skrevet på vegne av organisasjonen, da meiner vi at vi helst bør bruke ei av de offisielt tillatte formene. Små avvik i retning samformer (f. eks. skreve i denne artikkelen) må kun-

Over til side 2

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Knut Kvigne, Nedre Kalbakkvei 2 D,
Oslo 9. Tlf. 25.19.74.

"SPRÅKFRED?"

Det har alltid vært stor tvil om hva tiltaket med Vogt-komiteen skulle tene til. At språkfrontene hadde stivna til, var sant nok. Stillingskrigen hadde holdt på i årevis mellom Riksmålsforbundet og Noregs Mållag da det nye initiativet ble tatt. Men «krigen» var slett ikke noe nytt. Språkstrevet har alltid hatt slike karaktertrekk etterat det ble organisert. Skyttergravene på begge sider fyltes av penneføre menn etter som de falne gjorde plass til nye krigere.

Og likevel har språkutviklinga gått sin gang. Kanskje ikke så hurtig eller med så klar tendens framover etter krigen som før. Men i store trekk foregikk ei utvikling sjøl om stillingskrigen ikke førte til noe gjennombrått i frontene.

Mellom anna hadde vi ei språknemnd som gjorde sitt til å skape klarhet i utviklinga.

I stedet får vi nå kanskje et språkvernråd som langt i fra har eller får så klart grunnlag for arbeidet sitt som språknemnda. På flere område må en dertil si at Vogt-komiteens innstilling kunne få betenkelige virkninger om Stortinget fulgte den. Og skulle det

ikke gjøre det har vi likevel generalsekretær Per Glads (i Riksmålsforbundet) ord for at «da får vi et rabalder som vil stille foreldreaksjonen i skyggen.»

Så vinsten er visst høyst tvilsom.

* * *

Det må være rett å se stortingsmelding nr. 15 på denne bakgrunn.

Med sine mange uklare synspunkter og varsame uttrykksmåter prøver stortingsmeldinga likevel på beste måte å ro i land att det som glei ut. Det vil si, den prøver å bevare 100 års tradisjon som fortsatt grunnlag for språkutviklinga.

Men skal det nye organet, språkvernrådet, få stø nok bein å stå på, må Stortinget ta et steg videre enn departementets redningsaksjon våga å gjøre. I så fall er vi attende der vi begynte da Vogt-komiteen blei oppnemnd, men med den skildnad at artilleriduellen på frontene stiger til et sterkere «rabalder» enn noensinne.

Det ser ut for at en må være beredt til å ta det enten avgjerda blir slik eller slik.

Frå Sentralstyret

Fortsatt fra side ①

ne tåles, men altså stort sett. Vi har vært inne på tanken å bruke vår samlenormal, men det er vektige grunner imot det. En grunn er at samlenormalen bare er et forslag og et arbeidsgrunnlag. Men den viktigste motgrunnen er den politiske plattformen vi må stå på: Vår politiske plattform må alltid være at rettskrivinga må stå under demokratisk kontroll. Avgjørsmakta må ligge hos våre ansvarlige myndigheter, ikke hos en uansvarlig Per eller Pål, frie akademi eller hva de nå måtte kalle seg. Frie akademi kan være brukbare til mangt, men ansvaret for en så viktig institusjon som skolen kan bare ligge hos dem som er valgt til å ha dette ansvaret. Dette er ei sak som motstanderne våre søker å forkludre, men vi må vite hvor vi står og holde klare linjer. Og den klare linja kan vi best understreke ved sjøl å holde oss til ei av de offisielle formene.

Ei anna sak er det med dem som skriver i vår avis eller i andre aviser under eige navn og eige ansvar. Der verken vil eller kan vi øve noe påtrykk. De må, innafor rimelige grenser, få lov å boltre seg som de vil. De kan bruke samlenormalen viss de vil det, eller også komponere sin eigen normal. Dette synes vi ligger i sjølve saka. Ei sannorsk språkform kan vi bare komme fram til ved å eksperimentere, og noen må da stå fritt til å drive eksperiment. Det vil da stundom bli brukte ord og former som somme ikke liker. Men det ligger også i sjølve saka at dette er noe vi må finne oss i. Ingen kan få ei ny rettskriving bare etter sin eigen smak. Det

ligger i vårt program at vi skal inngå et fornuftig kompromiss i språksaka, men da må vi også ha viljen til å nå fram til dette kompromisset, dvs. viljen til å gi etter på en kant mot en tilsvarende fordel på en annen kant. Det er denne viljen som særkjenner all konstruktiv, demokratisk politikk.

Og her er vi ved overgangen til den viktigste sida av denne saka, nemlig språktoleranse i sin alminnelighet. Og ved språktoleransens motpol, språkdiskriminering. Vi kjenner alle begrepet diskriminering, og vi veit at diskriminering kan foregå på mange områder og på mange måter. Vi er nå omsider, delvis på grunn av enkeltpersoners iherdige innsats, komme så langt at vi ikke går rundt og flirer av de handikappa, de som er annleis på kropp eller sjel. Heller ikke er det god tone å se med forakt på dem som har en annen hudfarge enn oss. (Men det er ikke mer enn tretti år sia en av våre store humanister brukte «neger» som skjellsord. Og det var i et foredrag mot nazismen!) På ett område blomstrer likevel diskrimineringa like frodig som før, og det er på det språklige. Den primitive gruppekjensla, med inndeling i over- og undermennesker, i dem som er utafør og dem som er innafor, i dem som kan kjenne seg overlegne og **dem som bør kjenne seg underlegne på grunn av språket sitt**, er framleis et aktuelt fenomen overalt. Vi finner den i bygdegruppas glis over uttaleformer i nabobygda, vi finner den brutalt åpenhjertig i språkstriden i form av skjellsord som «rennestensprog», og i mindre brutal men like studip form hos somme av våre skribenter som ynder å framstille andre folk som «pussige» fordi de ikke snakker «riktig». Og

Er norsk virkelig så interessant

Av Jakob Skauge

Spørsmålet faller en uvilkarlig inn ved lesinga av Finn Erik Vinjes bok, «Moderne norsk», som kom ut nå nylig. Det er vanskelig å presentere boka i kortfatta vendinger. Den er ikke grammatikk i gammaldags forstand. Heller ikke er den av de vanlige «skriv rett» bøkene. Riktigst er det kanskje å si at boka er et utplukk av språkfenomen med hovedvekt lagt på område der den vanlige språkbrukeren ofte står famlende og usikker. Endringer og endringstendenser frå vår eiga tid har ein brei plass. Framstillinga er historisk og argumentativ. Forfatteren viser hvordan fenomena

diskrimineringa blir forsvart ved at den er nødvendig av «stilistiske» grunner. Dette forsvaret blottlegger et menneskesyn som vi tar avstand fra. For å si det stutt: Hørte Ann-Magrit heime i rennesteinen? Er hun «pussig»?

Her er vi, trur vi, ved kjernen i heile saka vår. Språksak er ikke alltid bare språksak, men kan også være menneskesak. Å diskriminere, eller å presse folk til konformitet — og det blir ofte det samme — er uttrykk for et primitivt reaksjonsmønster som vi bør ha vakse av oss. Det hjelper ikke at andre nasjoner er like primitive. Diskriminering virker sårende på offeret og fornedrende på den som driver trafikken. Vi vil bekjempe et verdisystem som gir seg slike uttrykk. Derfor er vi prinsipielt tolerante i alt som har med språk å gjøre.

oppstår, og argumenterer for eller mot dem, men aldri på bakgrunn av fastlagte dogmer, «rett» eller «feil». Bakgrunnen, kriteriet, er alltid hva som er hensiktsmessig eller ikke. Det er språkundervisning for vaksne folk.

Boka gir også et levende inntrykk av at språkhistoria ikke er noe dødt noe. Tvert imot. Få tidbolker har vel vært så fulle av forandringer som akkurat vår. (Og her tenker jeg ikke på den politiske sida av saka, normering etc.). I skildringa av hvordan språket stadig slites ned og bygges opp, i skildringa av nydanninger, lånord, omsettingslån, retrograderinger og hva det nå heiter alt sammen, er boka direkte spennende. Her får vi også horisonten vår utvida. Forfatteren viser at våre «feil», vår språkutvikling, er ikke bare vår, er ikke bare norsk. Den moderne utviklinga i språket har grunntrekk som er felles for heile vår kulturkrets. Språket er nok ingen sjøstendig organisme. Det er funksjon av den menneskelige kulturen. Vi som er engasjert i en kamporganisasjon der normeringa er hovedsaka, bør være merksam på at det foregår andre forandringer, på andre fronter, som i historisk attersyn trulig vil være like inngrepene som normeringene. Og denne utviklinga har vi lite makt til å styre, verken vi eller riksmålsfolka.

De av oss som er litt eldre, hugser kanskje at Øverland for land og strand rundt og raste i sine propagandaforedrag mot kortorda. Et

Over til side 4

LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Medlemspenger, kr. 10,— pr. år for dem som har eiga inntekt, og kr. 5,— pr. år for andre. Bladpenger kr. 5,— pr. år. Postgiro 16 378.

Formann: Rakel Seweriin, Stortinget, Oslo 1, tlf. 41.38.10

Kasserer: Ivar Hundvin, Postboks 636, Oslo 1. Tlf. 41.77.00

LANDSMØTE I SPRÅKLIG SAMLING

Sentralstyret og landsstyret kaller med dette inn til landsmøte i Språklig Samling **søndag den 23. mars 1969** i Fjertoftsalen i Samfunnshuset, Torggata 17, i Oslo.

Foruten de organisasjonsmessige saker som regnskap og valg, blir naturligvis språksituasjonen og stortingsmelding nr. 15 hovedpunkt på saklista.

Alle medlemmer i Språklig Samling har rett til å møte, og det er også tydelig i dagens stode at det er svært viktig at flest mulig medlemmer nytter seg av denne retten og gjør hva de kan for å møte fram.

MEDLEMSPENGER

Alle som sto til rest med medlemspenger for 1968, fikk før jul tilsendt ei påminning. En hel del har nå betalt, og det er vi glade for. Det gjelder å holde på — og helst auke — medlems-tallet i den tida vi nå er inne i, med muligheter for representasjon i et kommende språkvernråd.

En del har også betalt for 1969. Vi har likevel, av praktiske grunner, måttet legge betalingsblankett i alle eksemplarene av nr. 1. De som alt har betalt, kan kaste blanketten. De andre håper vi vil haste av sted til nærmeste poststed med den — om de da ikke har egen postgirokonto slik at de kan girere! Vennligst skriv nøyaktig navn og adresse, og postnummer! Det gjør det lettere for oss å arbeide når postnummeret er oppgitt.

INNKOMNE GAVER

i tida august 1968—januar 1969:

Sjetne 15, R. Aavik 15, G. Gravem 20, E. Sundli 10, R. Høydal 10, L. Opedal 20, H. Opheim 10, K. Halvorsen 5, N. Strætveit 10, E. Hornsrud 20, L. Groven 20, A. H. Ullern 5, S. Sand 20, I. Hundvin 20, H. Dalene 100, G. Bækken 30, R. Riseth 10, L. Heggen 40, T. Vinje 15, B. Smedstad 15, E. Lundebø 20, T. Moen 40, O. Tjørhom 15, Tellesbø 10, A. Hellevik 20, O. T. Ørsal 10, G. Stensvand 20, O. Hegerberg 10, T. Refsdal 20, J. Risdal 15. Hjertelig takk!

Er norsk virkelig

Fortsatt fra side 3

skriv, sa Øverland, hva slags misdannelse er nå det? Og — med hans velutvikla sans for usaklig argumentering: Bør vi ikke avskaffe ordet «bok» og innføre «les» i staden? Øverland kunne ha spart seg slike slag i lufta. Kortorda går sin seiersgang gjennom språket. Vask for vasking, skriv for skrivelse, styrt for styrting (flystyrt) osv er uttrykk for en aksellererende tendens, ikke bare i vårt språk, men i heile vår kulturkrets. De er en funksjon av den hastige rytmen i vår kultur. Riksmålsforbundet driver enda med noen lange propagandaord, f. eks. gymnasium for gymnas, og det kan de gjerne, det gjør verken frå eller til. Slike ord går likevel same vegen som det stiva skjortebrystet og voksbarten.

Det nytter ikke i ei kort anmelding å diskutere i detalj ei så innholdsrik bok, men likevel: På et par punkt kan en nok være litt uenig i forfatterens vurdering, f. eks. i avsnittet om «Samsvar mellom semantiske og morfemiske strukturer». Her synes jeg han omgås begrepet «sjøldefinerende sammensetninger» not lettvtint. Etter mitt skjønn kan nok ei sammensetning være sjøldefinerende viss den er konkret (hustak), og viss den er nylaga — kanskje. Men for de fleste abstrakte ord gjelder det, i alle fall når den semantiske kverna har fått malt på dem ei stund, at de må defineres for seg, uten omsyn til ledda de er sammensatt av. F. eks. «husundersøkelse». Et oppvakt barn som ikke kjenner ordet frå før, vil helst tru det er kvaliteten av huset som blir undersøkt.

Det konkrete «drikkevarer» burde være sjøldefinerende nok, men er det ikke.

Når jeg nevner dette, er det fordi det språklogiske synet, som krever at orda skal være sjøldefinerende, er nokså vanlig blant språkamatører. (Og stundom blant dem som burde vite bedre. I en offentlig diskusjon for noen år sia var det folk som ville definere «konsentrasjonsleir» som «et sted hvor mennesker blir konsentrert»). Forfatteren burde gjort et poeng av å utrydde slike misforståelser. Men slikt er småting. Boka er verdifull. En veit ikke hva som inngir mest respekt, den mønstergyl-dige innleiinga med vurdering av språklige kriteria, den levende framstillinga eller det nitide samlerarbeidet som ligger til grunn. Språkinteresserte bør lese boka.

Finn-Erik Vinje: *Moderne norsk.*

Aschehoug. 190 s.

Litt om kinesiske språk- og skriftproblemer

Av professor Henry Henne

Kineserne har i historiens løp gjort mange oppfinnelser. Men en alfabetisk skrift har de aldri utviklet. At de i det 20. århundre har tatt i bruk latinsk skrift for å skrive sitt språk, er et av de mange kulturelle lån som har fulgt med den moderniseringsprosess som har satt inn i de siste mannsaldre.

Istedenfor bokstavskrift har de gjennom hele sin historie brukt hva vi her for enkelhets skyld skal kalle en ordskrift. I sin idé, men selvsagt ikke i sin konkrete utforming, har denne ordskrift visse likheter med den gamleegyptiske hieroglyffskrift. I motsetning til alle andre ordskriftssystemer fra oldtiden har den kinesiske overlevet og er i full bruk. Dermed er den noe helt spesielt i vår moderne verden.

Språklydene, og dermed bokstavene, er få. Men ordene, og dermed ordtegnene, er nødvendigvis mange. Derfor er en ordskrift, sett med en moderne tids øyne, tungvint i den forstand at den er tidkrevende å lære og at den har en mer innviklet struktur enn bokstaver. At dette i og for seg ikke er noen hindring for en effektiv moderne bruk, ser vi av Japans eksempel — Japan bruker kinesiske tegn med stor suksess, og noen alfabetisme finnes ikke.

Men Kina har ikke hatt et så effektivt skolevesen som Japan. Av denne og andre grunner står Kina overfor det problem å skulle lære et meget stort antall mennesker å lese og skrive; Kina kan ikke bli et moderne land uten at

dette problemet blir løst.

Reformvennlige kinesere har derfor i vårt århundre vært inne på tanken å avskaffe tegnene og innføre bokstaver. Men det politiske og sosiale kaos som hersket i Kina gjorde at lite og intet kom ut av disse diskusjonene. Først med den kommunistiske makt-overtakelse i 1950 begynte man for alvor å eksperimentere med saken. Et alfabetisk system, som besto av våre vanlige bokstaver, men til dels med litt andre fonetiske verdier enn våre, ble lansert, og offentlig vedtatt. Lenge var det tilsynelatende meningen å gå helt over til dette, og avskaffe tegnene, eller retttere sagt å bruke bokstaver for alle praktiske formål i bøker og aviser, og la tegnene vesentlig være et område for filologer og andre som syslet med gamle dokumenter.

Saken var imidlertid ikke så enkel. På grunn av de store språkforskjeller innen Kina måtte man enten skape flere forskjellige skriftspråk, eller man måtte fastsette én språkform, mandarin, som så andre kinesere måtte lære, mer eller mindre som et fremmed, om enn nærbeslektet språk. Ingen av disse alternativer var særlig tiltrekkende. Videre sto man overfor den situasjon at om man forlot tegnskriften, ville hele den kinesiske litteratur for bestandig bli utilgjengelig for andre enn noen få eksperter. Riktignok kan visse deler av den «oversettes», men den altoverveiende del er skrevet på klassisk kinesisk, som overho-

det ikke lar seg skrive med et alfabet med mindre man går tilbake til gammelkinesisk uttale — og den uttalen behersker bare et fåtall språkhistorikere.

Problemet var derfor egentlig uløselig. I tillegg til dette kom en vag bevissthet om at den kinesiske skrift var noe så spesielt kinesisk, noe så enestående, at å oppgi den ville være å oppgi noe av selve den kinesiske egenart overhodet. Språket og dermed skriften som bærer av en nasjonal kulturtradisjon appellerer til dype følelser, og problemer som er forbundet med dem lar seg ikke uten videre løse ut fra rasjonelle og intellektuelle overveielser.

Man slo derfor inn på en helt annen vei. De gamle skrifttegn kunne forenkles. I praksis var det ofte gjort før også, i håndskrift. Nå gikk man mer systematisk til verks, og fastsatte som gjeldende norm forkortede former av hundrevis av tegn. Disse er nå i full bruk i aviser og bøker. Foruten å være lettere å lære, lar de seg skrive på langt kortere tid, og for den som allerede kjenner de gamle former, er det nokså fort gjort å lære seg de nye former.

Samtidig fortsetter man for fullt arbeidet med å gjøre nordkinesisk til et riksspråk. Et omfattende normaliseringsarbeid er i gang. For øyeblikket skjer det ganske store endringer med språket, som ventelig er når det finner sted så store sosiale og økonomiske omveltninger i samfunnet som tilfellet er nå. Selv om det grammati-

To språk-gallupper

— Av TOMAS REFSDAL —

Det har i sommer vært holdt en ny språk-Gallupp. Det blei holdt en i fjor også, og når jeg skal skrive om den ene, får jeg også nevne den andre.

Det er altså skriftspråket det dreier seg om.

Det har vært framholdt fra forskjellige hold at språket ikke egner seg for folkeavstemning. Forholdene er for brokete og standpunktene for mange. Det er vel noe i det, og de samme forholdene vil naturligvis gjøre seg gjeldende også ved Gallup-undersøkelser. Ett er sikkert: Slike undersøkelser burde foretas på en nøytral og objektiv måte. Det har ikke vært gjort hittil. Undersøkelsene har vært gjort etter oppdrag av konservative riksmålskretser, og det preger dessverre heile arrangementet. Opplegget har vært ikke så ganske

skje apparat i det store og hele forblir uendret, dukker det opp en mengde nydannelser. Helt nye ord og avledninger blir «oppfunnet», og eldre ord og uttrykk får nytt innhold og brukes på nye måter. I et samfunn hvor nesten en tredjedel av folketallet er under 35 år, og hvor myndighetene går til ytterligheter for å rykke gamle vaner og tenkemåter opp med roten, vil også de språklige tilstander være lite stabile.

Dette er en utvikling som vi ennå ikke øyner slutten på. Et vitalt, energisk og flittig folk som det kinesiske kan utrette det utrolige når alt strev og alle talenter blir kanalisert og så sterkt disiplinert som i dag. Det kinesiske folk er også et usedvanlig stolt og selvbevisst folk, som nok vil vite å løse sine problemer på sin egen måte.

lite tendensiøst, noe jeg skal komme nærmere inn på.

Men når vi er merksame på dette forholdet, er det likevel en del ganske interessante ting undersøkelsen kan fortelle oss.

Å ta med alle de spørsmål som blei stilt og de svar som blei gitt, vil kreve for mye plass her, så jeg får holde meg til det vesentligste.

Men først må jeg nevne litt om de benevningene vi har på norsk skriftspråk i dag. Undersøkelsen viser nemlig at det rår atskillig forvirring på dette punkt.

For et par menneskealdre sia hadde vi bare to benevninger på norsk skriftspråk, nemlig riksmål og landsmål. Slik er det ikke nå. For det ene er landsmålet omdøpt til **nynorsk**, og for det andre fikk riksmålet offisielt tittelen **bokmål**. Bokmålet har igjen delt seg i to retninger, en radikal og en moderat. Ei gruppe i folket har imidlertid holdt fast på å bruke tittelen riksmål om den gamle rettskrivningen, den som var gjengs for 30—40 år sia og som en del konservative aviser ennå bruker. — Men samtidig er det en del mennesker som kaller også bokmålet for riksmål. For å holde så god orden som mulig, må jeg derfor tittelere det gamle riksmålet som **konservativt** riksmål (forkortet til «kons. riksmål»). Vi får da 4 benevninger, nemlig nynorsk, radikalt bokmål, moderat bokmål og kons. riksmål. Fra nynorskhold har jeg sett framholdt at også nynorsken burde vært oppdelt i en konservativ og en radikal fløy ved denne undersøkelsen, men da jeg har inntrykk av at denne oppdelingen ikke i praksis er så markant som den er for bokmålet vedkommende, så skal jeg ikke komme nærmere inn på det her.

I Gallup-undersøkelsen var imidlertid heller ikke bokmålet delt opp, men

blei presentert i én tekst. Men i en omtale av språkforholdene her i landet er det i høg grad usaklig ikke å skille mellom de to retningene i bokmålet.

Foruten de nevnte språktitlene har vi som kjent også uttrykket «sammorsk». Det er en benevning på et språk vi skal få en gang i framtida, det framtidige felles skriftspråket. **Sammorsk** er jo det samme som fellesnorsk. Men benevningen brukes til dels også om visse ord og former i språket i dag. Som regel dreier det seg da om en del radikale bokmålsformer. Hvis det gjøres med forståelse, kan det også være riktig nok, og jeg akter sjøl å bruke ordet en del også i denne artikkelen.

Så til den egentlige omtale av Gallup-undersøkelsene.

Undersøkelsen i 1967 nevner jeg bare ganske kort. Det blei da forelagt intervjuobjektene bare to tekster, en på bokmål med en god del radikale former, og en på kons. riksmål. Resultatet den gang var at 40% foretrakk bokmål, 55% kons. riksmål, og 5% visste ikke. Nynorsk var altså ikke representert den gang, og det sier seg sjøl at de nynorskfolka som deltok da har «stemt på» bokmålet. Men hvor stor del av de 40% de utgjorde, kunne vi altså ikke vite.

Ved undersøkelsen i år var også nynorsken representert. Det blei da også forelagt deltakerne tre tekster, som altså hadde samme innholdet, men på ulike målformer: En på nynorsk, en på bokmål med mange radikale former, og en på kons. riksmål. Teksten var imidlertid satt opp slik at det på bokmål blei flest mulig radikale former. Teksten gav derfor ikke deltakerne noe reelt bilde av bokmålet slik det **stort sett** er. Riktignok var det brukt slike radikale former som kan brukes også i det **moderate** bokmålet, men på grunn av en så sterk konsentrasjon av radikale former i en så kort tekst, gir teksten et fullstendig feilaktig bilde av **moderat bokmål**. Derimot kan den gi et visst inntrykk av **radikalt** bokmål, sjøl om det også der

sjelden vil forekomme så mange radikale former i en så kort tekst — i praksis. Jeg vil likevel kalle teksten en samnorsktekst. La meg her gjengi denne teksten, så kan enhver sjøl dømme. Den lød slik:

«Arkitekt Jensen ble vekt halv sju ved at det knepte i vekkerklokka. Han stoppet klokka for ikke å vekke den morgengretne billedhoggeren i naboeligheten. Så svingte han beina ut av senga og fram på golvet. Et sekund seinere stod han ved vinduet og trakk inn den friske reine morgenlufta. Sola var oppe, men doggen lå ennå i graset på den lille plenen nede i bakgården. Ungene i første etasje hadde glemt igjen dokkevogna si på plenen.

Han fikk se at døra ned til kjelleren stod åpen, og at lyset ikke var slokt i trappa ned. Det skulle vel aldri ha vært tjuver der om natta?» (Sitat slutt.)

I denne teksten er det 25 ord som avviker fra den kons. riksmålsteksten. Jeg trur ikke det er nødvendig å gjengi nynorskteksten og heller ikke den kons. riksmålsteksten, men nevner at den sistnevnte tekst hadde former som vekket, kneppet, syv, klokken, sengen, frem, senere, solen, luften, ennu, vognen, boden, trappen osv.

Hensikten med å lage en tekst som år så mange radikale former på bokmål, har sikkert vært å skremme en del av de mer moderat innstilte bokmålsfolk slik at de heller skulle foretrekke det kons. riksmålet. At de har lyktes i dette er det neppe noen tvil om.

Resultatet denne gang var: 10 % valgte nynorsk, 31 % bokmål (samnorsk) og 52 % riksmål. 7 % visste ikke.

Det skjuler seg imidlertid visse ting bak disse tall, så jeg vil gjerne kommentere dette resultatet litt.

Noe av det første vi merker oss er at det kons. riksmålet har gått tilbake med 3 % i løpet av et år (fra 55 til 52). Det er en ganske betydelig tilbakegang.

En annen ting som vi vel må sperre øynene opp for, er at nynorsk har fått bare 10 %. Når vi tenker over at det

er nesten 20 % av elevene i folkeskolen som får sin opplæring på nynorsk, og at om lag 20 % av deltakerne i denne undersøkelsen oppgir å ha fått det samme, så skulle altså undersøkelsen tyde på at om lag halvparten av de som har fått nynorskopplæring, nå vil velge en annen målform. Som regel er dette da sikkert samnorsk. (Unntak fra regelen kan tenkes å forekomme, men det er sikkert ikke mange.)

Nå skal vi naturligvis ikke uten videre gå ut fra at alle tall i en slik undersøkelse er nøyaktig riktige, en del feil må vi avgjort rekne med. Men her er det ikke godt å få det til noe annet enn at vi står overfor en klar tendens, nemlig at en god del nynorskfolk nå i prinsippet vil foretrekke samnorsk.

Men undersøkelsen gav også en del andre interessante opplysninger. Den viser f. eks. at det var de eldre — særlig de over 60 år — som berga et knepent flertall i land for kons. riksmål. Blant de over 60 år var det nemlig 62 % som foretrakk kons. riksmål (mens det altså gjennomsnittlig var 52 %).

Videre var det en klar forskjell mellom de som tjener godt og de som tjener mindre. Grensa var satt ved 25.000. Og her var det en bemerkelsesverdig forskjell. Blant de som tjente mer enn det nevnte beløp, var det 58 % som ville ha kons. riksmål, mens det blant de som tjente mindre bare var 44 %.

At det blant de politiske partier var hovedsakelig Høyre som slutta opp om kons. riksmål, var vi vel alle forberedt på. Likevel må jeg si at jeg fikk en ganske behagelig overraskelse her. Jeg hadde venta noe bortimot enstemmighet, men det var ikke tilfelle. Det var ikke mer enn 70 % som ville ha kons. riksmål. Ikke mindre enn 21 % ville simpelt hen ha **samnorsk!** Det smakte nesten av sensasjon.

Jeg nevnte at innstillingen blant de eldre årsklasser var forholdsvis konservativ. Stillingen var en annen blant de yngre. Og her er vi ved det mest opp-

muntrende ved undersøkelsen. I oversikten er deltakerne inndelt i bare tre grupper, og det er noe lite, men vi får likevel et visst innblikk i forholdene. Blant de som var mellom 15 og 30 år var det bare 45 % som ville ha kons. riksmål. 38 % ville ha samnorsk og 10 % nynorsk. Legger vi sammen samnorsk- og nynorsk-gruppa (nynorsk-gruppa er jo i denne forstand enda mer «radikal» enn samnorskgruppa), så finner vi altså at det er 3 % **flere** som vil ha samnorsk/nynorsk enn det er av de som vil ha kons. riksmål.

Den neste aldersgruppa som oversikten omfatter, er de mellom 30 og 60 år. Dette er ei stor gruppe. Den burde vært delt i to, men det er dessverre ikke gjort. Og nettopp derved får de det til at det i denne gruppa er et flertall på 51 % for kons. riksmål. Dette er, vel å merke, ikke slik å forstå at det blant folk heilt fra 30-årsalderen av er flertall for kons. riksmål. Enhver som la merke til den konservative tendens blant de gamle som jeg nevnte ovenfor, vil forstå at det også i 30—60-årsgruppa vil være en liknende tendens. Så kan vi spørre: Hvor i denne aldersgruppa er det at skillet går mellom mindretall og flertall for kons. riksmål? Nøyaktig kan vi altså ikke si det, men det er flere ting som taler for at det må være et sted i nærheten av 50-årsalderen eller bortimot det.

Vi er altså kommet så pass langt i språkutviklinga i dag at det er et flertall for radikalt språk hos folk heilt opp imot 50-årsalderen!

Konservative riksmålsfolk hevder gjerne at «det er riksmål folk vil ha», og at ingen — eller nesten ingen — vil ha samnorsk. Disse påstandene må vel nå være satt ettertrykkelig på plass. Hva mener forresten Riksmålsforbundet med «folk»? Er en ikke «folk» hvis en ikke er riksmålsmann?

Det var skolespråket undersøkelsen gjaldt denne gang, og vi bør altså merke oss — det er grunn til å gjenta og

understreke dette — at nettopp blant folk som er i den alderen at de har barn på skolen, er det et flertall som **ønsker** et radikalt språk i skolen.

Den store forskjellen mellom de ulike aldersgruppene ved denne undersøkelsen er naturlig nok. De gamle fikk jo alle i sin tid — bortsett fra de som hadde nynorsk — sin opplæring på kons. riksmål. Og det er nå engang vanlig hos svært mange mennesker at det de en gang har lært, vil de fortsette med. Når det gjelder de yngre årsklassene, så lærer jo de nå et mer naturlig språk i skolen og må følgelig også ha en annen smak og innstilling til spørsmålet. At folket er på glid bort fra det gamle riksmålet, skyldes naturligvis også i stor grad at språket er for gammaldags og unaturlig i forhold til det vanlige talespråket her i landet.

Likevel, når vi tenker over den store belastning vi er utsatt for, idet vi daglig så å si tutes ørene fulle av kons. riksmål — eller noe bortimot det — i fjernsyn og radio, kino og teatre, ukeblader og tidsskrifter og i mange bøker og aviser osv. osv., så må resultatet av denne Gallupp-undersøkelsen for de yngres og middelaldrendes vedkommende sies å være både bemerkelsesverdig og gledelig — og absolutt oppmuntrende sett fra et samnorsk-synspunkt.

Enda et par ting bør nevnes ved undersøkelsen. Det ene er at det hersker en ganske stor forvirring når det gjelder titlene på målformene våre. Tekstene var nemlig satt opp uten at noe navn på dem var oppgitt. Sterkest stod deltakerne når det gjaldt å benevne nynorsk-teksten. 67 % oppgav nemlig nynorsk som navn på språket, mens 9 % sa landsmål, og 21 % visste ikke.

Bokmålsteksten med de mange radikale formene var det 25 % som kalte bokmål, 22 % sa samnorsk, 5 % radikalt bokmål, 4 % moderat bokmål, 5 % riksmål, og 34 % visste ikke.

Det konservative riksmålet var det 46 % som kalte riksmål, 26 % sa bok-

mål eller vanlig bokmål, og 20 % visste ikke. (1 % kalte det også samnorsk!)

Vi skal ikke undre oss så mye over denne uvitenheten. Språksituasjonen her i landet er temmelig brokete, og det er mange som ikke er så språkinteresserte at de studerer forholdene noe særlig.

Også den nye tellemåten skulle deltakerne uttale seg om. Og her viste det seg at skjønt det er et mindretall i folket som **bruker** den, så var det heile 70 % som mente det var riktig å gjennomføre den. Når det gjaldt de enkelte tallord, så ville 51 % foretrekke **sju**, mens 47 % ville ha **syv**. 50 % ville ha **tyve**, 48 % ville ha **tjue**. Men et stort flertall ville foretrekke tredve framfor tretti. Det kommer vel av at før den nye tellemåten blei innført, har det praktisk talt ikke vært noen her i landet som har sagt tretti. Men forholdet er vel at tretti er vel så godt i den nye tellemåten, det er lettere å si trettitre og trettisju enn tredvetre og tredvesju. Så tretti glir nok også inn etterhvert.

Når det gjelder de politiske partienes innstilling, så har jeg alt nevnt Høyres. Arbeiderpartiet viste seg å stå på gjennomsnittsnivået, mens Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og S.F. var de mest radikale. Også i Venstre var det en overvekt for radikalt språk, nemlig 52 mot 48 %.

Det var ved undersøkelsen ikke et riktig forhold mellom by- og landdistriktene. Det oppgis at 41 % av befolkningen her i landet bor i distrikter med bystatus. Men ved undersøkelsen var 44 % av deltakerne fra disse distriktene. Dette har opplagt vært til fordel for kons. riksmål, idet dette språket jo står sterkere i byene enn i landdistriktene. Hadde det vært et riktig forhold her, og hvis det hadde vært satt opp to bokmålstekster, slik at **både** radikalt og moderat bokmål hadde kommet til sin rett, tviler jeg ikke på at kons. riksmål hadde kommet i klart mindretall også **totalt** sett, — ikke bare blant de yngre og middelaldrende.

Ikkje språklig Apartheid

Høires statsråder i regjeringa ville som kjent ha 2 sjølstendige normeringsorgan i det påtenkte språkvernrådet, medan dei andre statsrådene var samd med Kyrkje- og Undervisningsdepartementet.

Det heiter i stortingsmelding nr. 15 på side 88:

I fleire riksmålsmerknader er det uttrykt otte for at komitéframlegget om at inga avgjerd kan trefast av rådet utan at det er fleirtal for det i begge seksjonar, vil kunne føre til at den eine seksjon kan blokkere saker som vedkjem den andre, eller at den eine seksjon med støtte av eit mindretal i den andre kan setje igjennom føresegner som fleirtalet i den andre er imot. Vogt-komitéen vil her satse på «respekten for den annen parts synspunkter», og på det at dersom rådet set seg sjølv ut av stand til å funksjonere, vil «myndighetene måtte treffe sine avgjørelser over hodet på rådet. Det kan tenkes at bevisstheten om dette vil være et moment som rådets medlemmer og fraksjoner vil ta hensyn til».

Departementet held det for så viktig at det til kvar tid er nær kontakt og felles drøftingar mellom begge seksjonar i rådet, at ein vil rå til at spørsmåla blir avgjorde ved fleirtal i fellesmøte.

Medlemene av regjeringa, utan-riksminister Lyng og statsrådene Schweigaard Selmer, Grieg Tide- mand og Kyllingmark har her følgjande særuttale: «Saker som blir drøfta i Språkvernrådet og som berre gjeld det eine av dei to mål, bør finne si endelege avgjerd i vedkomande språkseksjon.»

Stortingsmelding nr. 15 (1968-69) "Om Språksaka":

"Tilnærminga vil sjølsagt halde fram — —"

Alt tyder på at 1969 kan bli et særskilt viktig år i norsk språkhistorie. En må mel nå kunne rekne med at Stortinget vil behandle den mye omtalte språkmeldinga i relativt nær framtid. Den dagen nærmer seg altså da det skal tas endelig stilling til de ulike framlegg som knytter seg til denne kompliserte saka.

Da er det ett spørsmål som er viktigere enn alle de andre til sammen: **Skal tilnæringspolitikken fortsette, eller skal det bli en virkelig snunad?**

Formuleringa av mandatet for ei eventuell ny språknemnd blir da et viktig punkt. Vi veit at formålsparagrafen for Norsk språknemnd var årsak til kvass strid, p.gr.a. den velkjente paragrafen om å «fremja tilnærming mellom dei to skriftmåla på norsk folkemåls grunn». Vogtnemnda gjør framlegg om en ny formålsparagraf som er temmelig detaljert, og likevel unngår den å nemne ikke bare uttrykket «på norsk folkemåls grunn», men også omgrepet «tilnærming», som framleis bør stå sentralt i alt offentlig normeringsarbeid her i landet. Under punkt b foreslår Vogtnemnda at «rådet skal — følge utviklingen av talemålet i bygd og by og skriftspråket i presse og litteratur, og på **fritt grunnlag** (utheva her) fremme et naturlig samarbeide i dyrkingen og normeringen av våre to skriftspråk, —». Det blir faktisk her gjort framlegg om **et klart brott** med den språkpolitikken vi har hatt de siste par mannsaldrene. Vogtnemnda sier ingenting om at målet skal være å komme fram til et samlende norsk skriftspråk.

Hva sier så departementet til dette?

Svært lite, bortsett fra dette at det må «vere viktigare enn alt anna å få i stand eit samarbeid som omfattar også dei som no står utanfor, og imot, det offisielle normeringsarbeidet.» Og vide-

re: «Skal ein få til det, må arbeidet ha ei målsetjing som er akseptabel for dei som skal vere med i det.» Seinere står det riktignok at «tilnærminga vil sjølsagt halde fram, **og ingen er heller interessert i å stogge ho.**» (Utheva her). Men dette siste må en vel si har lite med de faktiske forhold å gjøre.

Departementet vil tydeligvis gjerne høre Stortingets oppfatning av dette brennbare spørsmålet før det tar sitt endelige standpunkt.

I sine merknader til Vogt-tilrådinga har Riksmålsforbundet satt fram et tydelig **ultimatum** til styremaktene. (Stmeld. nr. 15, s. 75—76). Riksmålsforbundet vil ikke være med i noe råd viss ikke bokmålsnormalen straks blir revidert i samsvar med forbundets krav. Departementet har hittil ikke bøyd seg for denne truselen, men har heller ikke tatt avstand fra den. Det er derfor uhyre viktig at Stortinget drøfter denne saka grundig og **stemmer** over spørsmålet om hvorvidt tilnæringslina skal følges fortsatt eller ei. En fortsatt tilnæringspolitikk lar seg vel vanskelig forene med de krav som er framsatt fra riksmålshold.

Det skulle synes opplagt hva resultatet av en slik avstemning må bli. Men heilt opplagt er det nok likevel ikke. Vi veit hvor vi har Høyre. Mellompartias holdning burde også være grei. Men en kan bli betenkt når en ser det framlegget til arbeidsprogram Venstre nylig har sendt ut, der det bare snakkes om «vern om tradisjoner i norsk språk» og ikke sis et ord om perspektivet i arbeidet framover. Spørsmålet er likevel først og fremst: Hvor står fleirtallet i AP's stortingsgruppe?

Vi samnorskfolk vil håpe at Stortinget også denne gang vil ri av det språkreaksjonære stormløpet og gi et eventu-

elt nytt organ et trygt grunnlag å starte på. Det kan Stortinget gjøre ved å vedta den formålsparagrafen som er foreslått av Norsk språknemnd. Den lyder slik: «Norsk språknemnd(-akademi) skal

- 1) verne om den kulturarv vi har i de norske skriftspråkene og i talemålet i by og bygd, og fremme toleranse og gjensidig respekt i forholdet mellom alle språkgrupper i folket.

- 2) fremme tiltak som kan øke kunnskapen om norsk språk, dets historie og egenart, og følge utviklingen av talemålet i bygd og by og av skriftspråket i litteratur og presse, og på dette grunnlag fremme samarbeid i måldyrking og språknormering, og stimulere de naturlige tilnærmingstendenser som fins i våre to språkformer,

- 3) gi myndighetene og allmennheten råd og rettleiing i språkspørsmål, og selv avgjøre spørsmål etter fullmakt fra styremaktene,

- 4) samarbeide med tilsvarende institusjoner i de andre nordiske land.»

Spørsmålet blir da åssen riksmålsorganisasjonene ville stille seg til denne formuleringa. Det kan nok tenkes at de sier takk for seg straks, men sikkert er det ikke. Lederne på riksmålssida holder muligens på å bli klar over at de heretter vil måtte kjempe på viken- de front, da tida knapt arbeider til riksmålets fordel. Vi kan merke oss at den siste gallupen ikke var så gunstig for riksmålet som tidligere rundspørringer har vært. Det spørs vel om ikke luften nå holder på å gå ut av ballongen for språkreaksjonen — og denne gangen kanskje for godt.

Så sjøl om riksmålslederne ikke får diktere vilkåra for et samarbeid, kan det vel være at de omsider innser at det også vil være til **deres** fordel i det lange løp å samarbeide heller enn å stå fortsatt utafor og bjeffe.

Farmands riksmålsnummer

Av lektor Torkel Magnusdal

Under språkdebatten i fjernsynet i slutten av november -68, da regjeringmeldinga om Vogt-komiteens arbeid var lagt fram, henstilte lektor Trygve Bull til høgsterettsadvokat J. B. Hjort, formannen i Riksmålsforbundet, å ikke påvirke de næringsdrivende til å motarbeide den offisielle rettskrivninga i landet. Til dette svarte J. B. Hjort at det hadde Riksmålsforbundet aldri gjort. Som kanskje enkelte husker kom der straks ei oppringing fra Eidsvoll, og vår trufaste medlem, lektor Skauge, opplyste at uka før hadde Riksmålsforbundet satt i gang et kursus i riksmål for — næringsdrivende! Jojo.

Personlig satt jeg og tenkte på det riksmålsnummeret som det norske forretningsbladet FARMAND gav ut 28 februar 1962. Det sier mye om Riksmålsforbundets arbeid med å få riksmålsformer gjennomført i alt merkantilt språk. Forretningsbladet FARMAND skriver: «**Dette nummer har til hensikt å tjene riksmålets sak. Oppfordringen kom fra h.r. advokat J. B. Hjort, formann i Riksmålsforbundet, som — i likhet med oss — er forbauset over hvor lite folk flest gjør for å bevare det sprog som de er så avhengig av og sier de er så glad i.**» (Uthevd her). Videre: «I dette nummer vil leserne finne analysert årsakene til at sprogsansen er underminert i Norge, og til at de ortografiske kunnskaper er i så rask nedgang. Leserene vil også se hvorledes først landsmålet og senere vulgærsproget, samnorsken,

er lurt inn på det norske folk med list og lempe. — **I dette nummer foreslår Riksmålsforbundet firmainnmeldelser til Riksmålsforbundet. Det er en idé som vi vil støtte. Ingen krig kan føres uten penger, ikke engang en kamp for riksmålet.**»

Her må det være tillatt å minne om at folkevittigheten den gang uttalte at da måtte vel riksmålsfolk kunne få kjøpt riksmåls sjokolade, spise riksmålskaker og drikke riksmålsbrus til. Ja, folkevittigheten er ikke å spøke med!

Så skriver **Norsk Forretningsblad FARMAND** videre: «For Farmand er dette ikke bare et spesialnummer, men et helt spesielt nummer. Det inneholder ikke en eneste økonomisk artikkel, ikke en kurs eller en børsnotering, hvilket er litt eiendommelig for et blad som ble grunnlagt som forretningsblad og fremdeles kaller seg så.» — Ja, det trenges at Farmand poengterer at det er et forretningsblad, for innholdet av dette farmandske riksmålsnummer kan gi en grunn til å tru litt av hvert.

Etter denne lederen, som her er sitert stykkevis, kommer en artikkel av riksmålsmannen A. Øverland. Den er holdt i en slik tone at en skulle tru at Øverland hadde glømt at han sto som ansvarlig for ei Riksmålsordliste med ca. 150 a-ord og mye anna samnorsk språk. Så følger ei oppfordring fra Riksmålsforbundet til de næringsdrivende om å tegne seg eller sin bedrift som støttemedlem for et tids-

rom av 4 år, med en årlig kontingent på kr. 250.

Så har professor dr. A. H. Winsnes noen bruddstykker av en tale han holdt ved «Det Norske Akademi»s møte i Universitetets aula 9/4-1958. Han trur ikke det vil lykkes samnorskens tilhengere å få ødelagt riksmålet, enda om de søker på demagogisk vis å gjøre språkstriden om til en klassekamp». Deretter overtar Mentz Schulerud med en artikkel om Sproglig samkvem og ukvem. Den taler for seg sjøl, særlig det han skriver om ukvem.

Men så kommer Sigurd Hoel for fulle seil. Han holdt et språkforedrag i 1952, og Norsk forretningsblad Farmand lager utdrag av det. Sigurd Hoel harmer seg over at av de personer som var kirke- og undervisningsministre fra 1905 til 1952, var 18 målfolk, og de satt som ministre i til sammen 40 år. Og disse 18 målfolka, de var noe til karer, de arbeidde som flittige og målbevisste maur, arbeidde for å styrke landsmålet og — ikke minst — sier Sigurd Hoel — for å svekke riksmålet. De 7 åra da der ikke var nynorske statsråder, var fordelt på 6 riksmålsstatsråder. Og disse 6 var sannelig ikke mye tess — sier Sigurd Hoel — **for de satt — hva språksaka angår — rett og slett og sov.** (Uthevd her).

Dette står for Sigurd Hoels reking, men en må ha lov til å tru at når disse 6 riksmålsstatsrådene ikke slo et eneste slag for riksmålet, var det fordi de følte at riksmålet ikke er naturlig for det norske folk. Dette fører uvilkårlig tanken hen på det som hendte i politikken i 1912. Da hadde landet ei høyreregjering med Wollert Konow fra Søndre Bergenhus som statsminister. Han var gammal

folkehøgskolemann, og på et festmøte i Bondeungdomslaget uttalte han at han var knytta til målsaka med sterke band. Dette førte til strid i Høyres stortingsgruppe — der fikk da være måte på å skandalisere seg — og statsministeren måtte gå av. Der kom ei ny høy-reregjering, og ikke le — med den **landsmålsvennlige** postmester Liljedahl som kirkeminister. Var der ikke ei søge om bonden — eller Høyre — som ville fra nissen flytte men nissen fulgte med på lasset.

Sigurd Hoel sier videre at «— bak disse 18 landsmålsstatsrådene sto en energisk, modig, listig og hensynsløs hær. Og denne hæren drives av idealisme og kjærlighet til hjemstavnen og dens målform. Det er en sproglig religionskrig denne nynorske hæren er ute i. — Hvis riksmålet hadde hatt en tilsvarende hær, ville vi ikke ha hatt noe målflertall i Stortinget og ingen akutt sprogkrise i det hele tatt».

På side 17 skriver han: «SPROGET AV 1938 BLE UNNFANGET I SYND OG FØDT I MISGJERNING. OG EN BYTTING BLE DET. Da byttingen lå der, sa et av komited medlemmene: «Det bokmålet vi har forma, er ikkje i bruk av nokon forfattar». Joda, Johan Bojer og mange andre hadde brukt det. Og flere og flere forfattere tok det i bruk, så all frykt blei gjort til skamme.

Så trekker Sigurd Hoel fram den gamle klagesangen fra universitetslærerne om at de norske studentene ikke kan uttrykke seg på sitt eige skriftspråk. Men Sigurd Hoel burde vite at den melodien klinger sterk og samstemmig fra atskillige kulturland, så det er på ingen måte noe særnorsk fenomen.

På side 27 skriver lærer Sverre Linde at på ett område skiller

God samnorsk

Den norske gjenfortellinga til realskole-eksamen i år var sensorene stort sett enige om var lett. Den handla om skiløperen Harald Grønningen og slitet hans med å vinne Lahti-pokalen, og det interesserte nok de fleste elevene. Der-til var språket både på nynorsk og

Norge seg fra alle land: «Nu da også arbeiderklassens barn har fått lettere adgang til skoler og videregående utdanning, sitter bl. a. Arbeiderpartiets representanter i Stortinget og vedtar en læreboknormal som stenger disse barn ute fra vår litterære tradisjon, grunnpilaren i vår kultur. Barn fra bedrestilte hjem er ikke på langt nær så utsatt for sprogandalismen. De er beskyttet av sitt miljø som danner en naturlig motvekt mot skolens påvirkning. Mens de andre er hjelpeløst utlevert. For dem er «ovasyn», «fargreie», «stabeint» og «ukjurskap» bra nok. **«Skriftspråket skal verra folkelig** (tykk l)», sa RAKEL SEWERIIN, Oslo-representanten, under sprogdebatten i Stortinget. «FOLKEMÅL (en tykk og en tynn l) SCHLIK SOM VI TALER (tykk l) PÅ SKOLEN». —

Jojo, det må være interessant for Rakel Seweriin å se seg referert i «Farmand»s riksmålsnummer.

Her er mye mer av samme slaget, men nå trur jeg jeg vil slutte av. Skulle noen være interessert i å studere dette riksmålsnummeret litt mer inngående, kan de sikkert få det fra «Farmand»s redaksjon. Det er altså fra 28. februar 1962 — Nr 9.

bokmål naturlig og greitt. Særlig for nynorskelevne, som skriver gjenfortellinga på bokmål, måtte oppgava falle lett, for i bokmåls-teksten var det mye og god samnorsk. Det var a-ord som b o k a, l ø y p a, m i l a, f i n p u s s i n g a, p r e m i e u t d e l i n g a. Det var den ubestemte artikkelen ei som i ei finsk løype, ei f æ l o p p l e v i n g. Og det var samnorske ord som h e i m e, f r a m i f r å, s j ø l v e, m e l l o m t e t t p a k k a folkerader.

Det en kunne ønske var at heile gjenfortellinga var på samnorsk. Men det lar seg dessverre ikke gjennomføre i dag. Men at det går an å gjennomføre samnorsk i korte tekster, ser en bl. a. av de blankettene Telegrafverket har latt trykke og lagt ut — iallfall her i Kristiansand S. Under blanketten står der: TELEGRAFVERKETS ANSVAR FOR TELEGRAMMET ER AVGRENSA TIL TELEGRAMPORTOEN. Her har det samnorske ordet AVGRENSA avløst det gamle begrenset. For de fleste mennesker er AVGREN-SA et naturlig ord, så viss de protesterer på det, er nok grunnen at de ikke har sett det på trykk før. Men de vil fort venne seg til det. (Kanskje ikke bergenserne, som verken har a-ord eller a-verb i dialekten sin).

Vi har framleis to norske skriftspråk i landet vårt. Men der er mye som er likt i disse to skriftspråka, det gjelder bare å finne det fram. Av og til kan en skrive heile samnorske tekster. Det er det Telegrafverket har gjort. Telegrafverket fortjener takk og ære for det.

TORKEL MAGNUSDAL.

Vi treng ein radikal normal

For 30 år siden rekna mange med at målreisingstanken hadde slått igjennom i folket. Det samnorske målet — bygt på norsk folkemåls grunn — ville snart vere ein realitet. Det gjekk ikkje slik.

Ei av dei største hindringane for framgang for norsk mål i dag er at ein vantar høvelege lese- og lærebøker. Det har i lang tid vore lagt hindringar i vegen for å få utgåver av desse bøkene med samnorske former. Det er merkeleg at ein ikkje kan få parallellutgåver med radikale former.

Språklig Samling har kome med framlegg om ein Samlenormal som det skulle bli høve til å ta i bruk for alle som ønsker det. Det ser ut til å vere stor motstand mot denne tanken, særleg frå alle som ønsker å verne om danismene i bokmålet. Og etter deira syn er det vel grunnlag for denne motstanden. Fekk ein ein godt utarbeidd samlenormal, ville truleg motstanden mot dei norske formene rakne nokså fort.

Dersom det i dag er uråd å få ein slik fellesnormal, må målfolket legge fram ein etter sitt syn. Ein kunne ikkje vente at denne ville gå så langt i bruk av samnorske former som ein fellesnormal ville gjøre. Men fekk ein ein normal så radikal som den nåverande rettskriving for nynorsk gir høve til, ville denne tilfredsstillende krava frå det store fleirtalet av folket når det gjeld språkleg samling. Det skulle vel heller ikkje by på særleg store vanskar å få godkjent ein del nye former — slike som

ein reknar med vil ha livets rett i framtidsmålet.

Målfolket må kunne samle seg om (eller i det minste gå med på) ei slik løysing. Denne radikale normalen — som ein kunne kalle samnorsk — måtte bli jamstelt med dei 2 måla ein har, og alle som ønskte det, måtte få bruke bare denne i alt skriftleg arbeid i skolen — også til studenteksamen, såleis at begge stilane kunne skrivast på denne målforma.

Stortinget har gjennom generasjonar gått inn for ein slik språkpolitikk, og ein stor del av folket vil kjenne det som svik dersom det blir lagt hindringar i vegen for ei slik løysing. Ein stor del av folket ønsker ei slik løysing. La oss få ein slik normal straks, og la oss ikkje få alt for mange sideformer i denne. Ein må jo rekne med at det seinare må bli gjort ein del endringar i denne normalen i samarbeid med folk frå det andre språklæget.

Det vi i dag treng, er ein radikal normal med nok av lese- og lærebøker. Då vil framgangen for norsk mål ikkje utebli.

Dette er ei oppgåve Norsk Tidend burde ta seg av i samarbeid med Noregs Mållag og Språklig Samling.

Teodor Moen
(i Norsk Tidend)

**Språklig
Samling
trenger din
støtte og stønad**

Korrekt nynorsk

Av Torkel Magnusdal

Hver høst er det samme sjauen. Når jeg har fått en ny klasse i norsk, og er kommet vel i gang med undervisninga i nynorsk, kommer protestene fra elevene: «Vi har alltid lært at det ikke er tillatt på nynorsk å bruke ord som begynner på an-, be-, og er-, heller ikke ord som ender på -else». Jeg svarer med å henvise til nynorskautoriteten Alf Helleviks NYNORSK ORDLISTE. Men det hjelper ikke, protestene fortsetter: «Det er ikke nynorsk».

Hvor elevene har dette fra, vedkommer ikke meg, men blir jeg beskyldt for vranglære, vil jeg få lov til å forsvare meg. Og la oss da slå fast at når et ord brukes i normalt, norsk talemål, og dertil er å finne i ei nynorsk ordliste som er godkjent av departementet, **da er det korrekt nynorsk**. Og i Helleviks ordliste er der så mange ord som begynner på an-, be-, er- at det er nesten likt med det en finner i ei bokmålsordliste. Her er ord som — anbefale, anbefaling, anfall, anfekting, angivar, anlegg, anmarsj (joda, **anmarsj!**), anordning, anretning, ansikt, anstalt, anstand, anstendig, ansvar, ansvarleg. Og når det gjelder ord som begynner på be-, er ikke utvalget stort rikere i normalt bokmål. Det er — bedekke, bedekning, bedra, bedrag, bedrageri, bedrift, bedriftsutval, bedøve, bedøving, befall, befale, befaling, befalskole, befrukte, befruktning, begynne, behag, behageleg, behaldar, behalde, behandle, behandling, behov, berykta, bestemme, bestemt, bestikk, bestå, besøke, betale, betaling, betennelse, betent, betjening, betjent, beundre, beundring, bevare, bevaring.

Av ord som begynner på er-, tillater Hellevik — erkjenne, erkjening, erklære, erklæring, ernæring, erstatte, erstatning.

Går en så over til ord som ender på -else, har ikke Hellevik med mer enn røykelse og spøkelse. Da melder spørsmålet seg: Hva skal en gjøre når en har bruk for substantivet til slike nynorske verber som å begynne, å skuffe, å uttale seg og liknende? Å konstruere former som begynning, skuffing, uttaling er der ingen mening i, og der er heller ingen grunn til det. En kan trygt bruke de formene som bokmålet og naturlig norsk talemål har, og det er de som ender på -else. BEGYNNELSE er forresten å finne i Norsk ordbok som Det norske samlaget gir ut (bind I, side 474), så dermed skulle vel den sak være i orden. Og gamle, gode Matias Skard hadde både skuffelse og uttalelse i ei av de eldre utgavene av si Nynorsk ordbok.

Suffikset -else har også så godt feste i alminnelig norsk folkemål at der er ingen grunn til å motarbeide det. Lærer Tarald Nomeland d. y. har behandla dette i ei oppgave over talemålet i Valle som ligger i tjukkeste Setesdalen. Der har de sannelig holdt på dialekten, men likevel bruker folk der slike ord som — å bevise, betale, betrakte, bekome, beskyld, bety, behage, beflitte, — storheit, godheit, falskheit, truheit, likheit, måtelegheit, usikkerheit, kjærlegheit, — styrelse, størelse, skapelse, hendelse (dette kjenner en også fra Nordfjord), be-kjennelse o. fl. — fantaktig, storaktig, fabelaktig, glasaktig, lausaktig. «Desse vanlege lånord frå dansk høyrer så fast til bygdemålet at det høyrerest som knot når nokon seier t. d. å prove, fantevoren, godleik, å vitje osv», skriver Tarald Nomeland d. y.

Ellers har Hellevik ei grei rettleiing i ordlista si om ordforrådet i nynorsk: «Storparten av dei vanlege orda vi har bruk for i tale og skrift, er dei same i begge mål, det er berre skrivemåten og bøyinga som kan vere ulik. Er ein i tvil, bør ein derfor ikkje utan vidare gå ut frå at det plent må heite noko anna i nynorsk enn i bokmål og omvendt. Heller bør ein gå ut frå at ord som er van-

LAUSSLUPPEN GALLUP-DIREKTØR

Direktør Balstad i Norsk Gallup Institutt A/S slipper seg i «Frisprog» nr. 2/1969 frimodig laus med en kommentar til sitt eget selskaps undersøkelse om «den nuværende sprogpolitikken». Her imøtegår han kritikken som har vært reist, og som han for mestedelen finner å måtte karakterisere som «vill». Men direktøren er ikke fri for objektivitet; hør bare: «Hele sprogsaken er så følelsesmessig ladet at selv vanlige enkle ord kan fryktes å lede tanker og svar i spesielle retninger, og dermed influere på resultatene». (Hvem kan ha ansvaret for det, tru?)

lege i det eine målet, dei kan ein i regelen bruke i det andre. Særskildt gjeld dette låneord som er vanlege i talemålet og har ei form som gjer at dei glir naturleg inn i nynorsk skriftmål.»

Og vidare: «Ein må her vere klar over at lista verken er eller er tenkt å vere heilt uttømmende og fullstendig.»

Men trass i alt dette kommer elevene stadig med: «Men åssen stiller sensorene til artium seg her?» Jeg svarer om igjen og om igjen at jeg har aldri møtt en sensor som har stempla alminnelige norske ord og uttrykk som feil i nynorsk. Men dårlig språk trekker karakteren ned. Og dårlig språk har det lett for å bli når elevene sitter i angst og beven og vet ikke om de tør skrive BEGYNNELSE, SKUFFELSE, UTTALELSE og liknende gode norske ord.

Også de radikale formene i nynorsk har elevene stor respekt for. De tør ofte ikke bruke former som — å kjøre, høre, mye, noen, nød, strøm, osv. Også her kommer spørsmålet: Vet sensorene at dette er tillatte former». Sjølsagt vet sensorene det.

Likevel er direktøren ikke i tvil: «Lovgivningen er sterkt i utakt med befolkningens ønsker, så sterkt og så langvarig i utakt at lovgivningens sjanser til å godtas synes små». Bare han nå ikke får påtale, for slike konklusjoner skulle en jo tru det var oppdragsgiverens privilegium å trekke!

Direktøren påtar seg til slutt rollen som den tredje statsmakt, og dømmer den nåværende språkpolitikk til å mislykkes. Kanskje det var en tanke å overlate både den lovgivende og den dømmende myndighet til Norsk Gallup

Skulle en ta en slik undersøkelse alvorlig, så måtte en spørre seg om det har noen særlig verdi å undersøke hva folk meiner om normering av enkelte ord og former. Om en kunne tenke seg et slikt prinsipp lagt til grunn ved rettskrivningsendringer, så hadde vi i dag antakelig skrevet noenlunde som før 1907, og danskene hadde skrevet aa istedenfor å og brukt stor forbokstav i substantiv.

Mer fruktbart ville det ha vært om folk hadde fått følgende spørsmål:

a) *Meiner De at private, sjøl-supplerende organ med basis i språkkamp-organisasjonane Riksmålsforbundet og Noregs Mållag bør normere de to skriftspråka til bruk i offentlige skoler og i styringsverket, eller*

b) *meiner De et offentlig oppnevnt organ med representanter for ymse brukergrupper, som Norsk språknemnd, bør normere skriftspråka.*

Vinner jeg i tipping, skal jeg be direktøren hjelpe meg med en slik undersøkelse. I mellomtida tipper jeg at «lovgivningen» her ikke er i særlig utakt med befolkningens ønsker. I. Hundvin.

Næmningene bokmål og riksmål

— Av Jakob Skauge —

En ser og hører ofte misvisende utsagn om dette emnet, sist i TV-debatten 22/11, der Trygve Bull gav oss inntrykk av at «bokmål» var et sjikanøst namn som var oppfunne av Stortinget i 1929. Riksmål er det gamle og egentlige namnet på språket blir det sagt. — Alt dette er feil. «Bokmål» har mye lengre tradisjoner i landet enn «riksmål».

Forhistoria til denne noe forvrøvla namnestriden er nærmest et stykke kurios Norges-historie, et lite historisk intermesso som vi kom ut av med halen mellom beina. Vi må heilt tilbake til 1814 for å trevle det opp. Før 1814 var det ingen som var i tvil om at det språket normennene skreiv, var dansk. Til den første eksamen artium på norsk jord avla kandidatene eksamen i «dansk stil». Men så kom 1814, og så kom unionen med Sverige og 4. novembergrunnloven. I den står det, § 33: «Alle Forestillinger om Norske Sager, saavelsom de Expeditioner, som i Anledning deraf skee, forfattes i det Norske Sprog.» Her blir altså uten videre det danske språket omdøpt til «norsk».

Motiveringa for dette fusket er grei: Ingen lover eller kongelige resolusjoner på svensk språk for Norge, ikke noe lydrikestempel, takk! Realiteten i saka er også grei: Grunnlovsfedrene ville si at Norge skulle administreres på det språket som inntil da hadde vært administrasjonsspråk i landet, men de kunne for skams skyld ikke kalle det dansk, for vi var jo blitt sjølstendige, og så valte de denne

formelt uriktige språkbruken og håpa de skulle komme frå denne fuskehistoria uten kjedelige konsekvenser.

Men konsekvensene uteblei ikke, for danskene tok det svært ille opp og framstilte det som om vi hadde vært ute og villa stele en annen nasjons språk. (En bør også dra seg til minnes at dette var under romantikken, da språk, nasjon og folkesjel hørte nøye sammen og var omgitt av en hellig nimbus). Blant de danskene som klandra nordmennene, var de verdenskjente språkmennene Rask og Bredsdorff, og dessuten Grundtvig. Rask: «Det torde derfor blive saavel hæderligst som fordelagtigst at lade seg nøie med det bekjente Navn». (dansk). — Grundtvig: «— men kalder en hver Ting med sit rette Navn, thi det hører Gud og Sandhed, det andet hører Djævelen og Løgnen til». Danskene tok til orde med slik mynd og kraft at nordmennene bare hadde å pakke sammen og vedstå seg fusket. Det var ei flau historie for oss.

Så stod vi der da, uten nasjonalitetsnamn på vårt offisielle skriftspråk, en forsmedelig situasjon for en nyfødd stat. Men det var ingen ting å gjøre med det uten å hjelpe seg som best en kunne. I skolen blei språket kalt «Mordersmaalet», ei misvisende nemning, men nasjonalitetsnøytral, så vi fikk stoppa kjeften på danskene. I styringsverket unngikk en å bruke namn på språket heilt til Ivar Aasen kom med sitt landsmål omkring 1850. Da blei det nødven-

dig å finne på noe, og da blei «bokmål» fødd, og blei presentert i ymse variasjoner, «Bogsprog», «Skriftsprog» eller en kombinasjon av begge, slik som i jamstillingsvedtaket av 1885: «Regjeringen anmodes om at træffe fornøden Forføining til at det norske Folkesprog som Skole- og officielt Sprog sidestilles med vort almindelige **Skrift- og Bogsprog**». Det blei også brukt muntlig. «Det alminnelige bokspråk» blei i mi tid brukt ved Universitetet av forelesere som ville legge vinn på å opp- tre språknøytralt.

Ordet «riksmål» i si nåværende tyding, som nemning for det norsk-danske blandingspråket, dukker først opp i 1899, lansert av Bjørnson. Det er et omsetningslån fra tysk «Reichssprache», språket for riket, det landsgyldige språket. Tydinga av ordet gir det pretensjoner som gjør det mulig for offisielt bruk så lenge vi har to jamstelte språkformer. Fagfolk har derfor helst unngått å bruke dette misvisende namnet. Riksmålsmannen professor Falk kaller såleis boka si for «Dansk-norskens syntax». Og det var år 1900, etter at «riksmål» var lansert. Blant fagfolka på den tid var det sterk stemning for å kalle de to språkformene våre for «norsk» og «norsk-dansk» eller «dansk-norsk». Det ville sjølsagt vært de eneste korrekte nemningene, men ordet «dansk-norsk» hadde en så sterkt negativ propagandaverdi at det kunne ikke godtas av riksmålsfolk. «Riksmål» har aldri vært vedtatt som offisielt namn, men etter at Riksmålsforbundet blei skipa i 1907, har det likevel fått ei viss hevd, og det blei brukt i offentlige dokument om rettskrivinga 1917, ved sida av «bokmål». Så kom året 1929, og Stortinget så

SPRÅKMELDING OG SPRÅKSAMLING

Av rektor Magne Aksnes

For å ta det negative først:

Samnorskfolk og målfolk kan ikke annet enn føle seg skuffa over at lærebokproblemet framleis er uløyst. Det virker som om forlaga verken vil eller kan hjelpe oss ut av dette uføret. Er det slik, har vi bare ein ting å gjøre: satse på **statsforlag** jo før jo heller.

Et vonbrot er det også at bare visse bøker for norskopplæringa skal foreligge på radikalt bokmål. Åssen kan radikale former slå igjennom når de ikke engang blir brukt i barnas lærebøker?

Sidemålsopplæringa i gymnaset skal heldigvis fortsatt være like grundig som før, og eksamen skal

seg endelig nødt til å vedta offisielle nemninger for språkformene. Det var klart at Stortinget ikke kunne vedta som offisielle nemninger noen av de to misvisende propagandnamna. De korrekte nemningene ville heller ikke gå igjennom uten opprivende språkstrid. En var klar over at både «nynorsk» og «bokmål» var uheldige nemninger, men noe bedre var ikke å finne. Dr. philos. Einar Lundebjerg skriver i vedlegg til Vogt-komiteens innstilling at skolekomiteen finner «bokmål» dårlig, «men flertallet vil ikke forandre det **ettersom det hadde hevd i lovverket**». (utheva av meg). Dette ser ut til å være korrekt. Stortinget har vært i ei vanskelig stilling, og har da falle tilbake på det som har lengst hevd. At motivet skulle ha vært å sjikanere, tør være grepe ut av lufta.

stå ved lag. Det skal rettnok bli høve til å nytte ordliste til eksamen, og det er greitt nok. Men hadde vi bare fått samordna ortografien i de to sideformene noe meir, ville det ikke ha vært nødvendig. I engelsk og tysk må elevene greie seg uten ordlister!

Viss det nå blir gjort vedtak om å opprette et språkråd etter Vogt-nemndas retningslinjer, kommer en vel knapt forbi ei viss justering av rettskrivinga i begge målformer. (Er ikke navnet Norsk språknemnd godt nok lenger? For norsk kanskje?) Men vi må i tilfelle forlange grundig arbeid denne gangen, grundigere enn da læreboknormalen blei utforma i femtiåra. Det tok fem år. Denne gangen blir interessemotsetningene større, og arbeidet vil måtte ta tilsvarende lengre tid.

At vi framleis må ha en relativt stram læreboknormal, sier seg sjøl. Vi kan ikke tyngje den ned med likt og ulikt, om somme kommer med høgrøsta krav og nærmest vil binde rådet til å gi store konsesjoner i ei bestemt lei. Utgangspunktet for forhandlingene blir i alle høve Læreboknormalen av 1959, og den skal en være varsom med å endre for mye etter så kort tid. I en annen stilling kommer de såkalte sideformene. Det kan jo tenkes at gjeldende rettskriving ikke er så liberal som den burde være når det gjelder dem. Men det betyr ikke at eventuelle justeringer nødvendigvis bare må gå i konservativ retning!

Med omsyn til valg av språkform i skolen ville Språklig Sam-

ling helst hatt samme ordning som før, med stemmerett for alle i kretsen. Vi ser dette som det mest demokratiske, men kan subsidiært godta den løysinga departementet nå ser som den beste. Det er vel fare for at denne nye ordninga vil gå ut over nynorsken, men likevel ikke så ille som om fleirtallsframlegget om påmeldingsrett hadde gått igjennom. Parallellklassene blir vel også til størst glede for bokmålsfolket.

Når det gjelder spørsmålet om talemålsnormalisering i skolen, får Språklig Samling full støtte for sitt syn. Departementet vil ikke lovfeste slik opplæring nå, da en frykter for at det bare vil resultere i en rein leseuttale av skriftspråket, uten grunnlag i barnas heimelige talemål. For bokmålselever ville det da bare bety enda meir avnorsking i skolens regi.

Det aller mest positive i meldinga, sett fra samlings-synstad, er likevel framlegget om at de to seksjonene i språkrådet skal arbeide sammen og avgjøre alle spørsmål i plenum, i samsvar med de opphavlige intensjonene for Norsk språknemnd. Gledelig er det også at det blir sagt så klart fra om tilnærmingstendensene i norsk språk, som sjølsagt vil gjøre seg gjeldende som før. Ja, tilnærminga vil nok fortsette, men skal det skje på **einsidig eller gjensidig grunnlag?** Det er det store spørsmålet.

Professor Gutorm Gjessing bruker radikale former

Av lektor Torkel Magnusdal

Ja, iallfall i de artiklene han skriver i Dagbladet. Det har en sett om igjen og om igjen, nå sist 25/11-68. Her finner en et så radikalt språk at det er ei lyst å lese. Noen prøver: — han ringte og takka meg, denne saka, seinere, grunngevinga, uensarta, han er skikka, heile problemet i det samla Brasil, fordelinga av jorda er jamnere der, de samla eigedommene, jamvel en auke i jordbruket, heilskapen i verdensproblema, den aukende arbeidskrafta, er henta innalands, folkemengda, i høg grad, så mye om den sida av saka, arbeidskraft blei flytta, utviklinga, å bli forplikta til å skape et velordna samfunn,

jordegodsda, han framhevde i det heile tatt, sjølsagt, åra, anbefalinga, de vilkåra han ymta om osv.

Her er både a-ord, a-verb og diftonger, altså nettopp det som SPRÅKLIG SAMLING har som samlingsprogram for de to norske skriftspråka våre. Riksmålsfolk er vel ikke særlig interessert i professor Gjessings språk, men nynorskfolk bør være det, for her finner de de 3 trekka som er mest karakteristisk for det norske talemålet (bergensk alltid unntatt). Og det var om disse nynorskmannen professor Marius Hægstad uttalte for ca. 60 år sia, at kunne en få gjennomført dem i det endelige norske skriftspråket, kunne ikke nynorsken vente å oppnå noe mer. Og nynorskfolk bør også merke seg det Norsk Språknemnd skriver på side 100 i Framlegg til læreboknormal 1957: «En tekst hvor denne endelse (-a) er konsekvent gjennomført, skiller seg i hele sin stiltone så sterkt fra det som har vært vanlig bokmål til denne dag, at en med en viss rett kan kalle en slik tekst *n y n o r s k*, selv om den ikke ellers har nynorskens kjennetegn. Hverken en gjennomført bruk av hunkjønnsfor-

mer (a-ord som hytta, heia, jorda, sola osv.) eller en utstrakt bruk av diftonger har noen slik virkning. Det er derfor ingen overdrivelse å si at tanken om at våre to skriftmål skal kunne gå opp i en høyere enhet, står og faller med at bokmålet er i stand til å gå over til denne form. Nynorsken kan ikke gi opp denne formen uten å fornekte selve sitt grunnlag, dertil er formen for utbredt i talemålet både i by og bygd over hele landet».

Professor Gjessings språk viser at bokmålet er i stand til å gå over til å bruke denne formen. Det tar ingen skade av det.

Og nynorskfolk, som av en eller annen grunn må gå over til å skrive bokmål, bør aldri gi opp a-verba — han kasta, dyrka, fiska osv. Gjør de det, fornekter de seg sjøl.

**ETT FOLK
ETT SPRÅK**

SPRÅKLIG SAMLING

**BLI
MEDLEM!**

**STØTT
SPRÅKLIG SAMLING**

Skriv til adresse
postboks 636, Oslo
og be om nærmere
opplysninger.

Slik kan det også sies.....

«Det er ikke en eneste sak som engasjerer leserne sterkere enn sprogsaken. Har vi skrevet et ord som for eksempel «vansker», da ringer telefonene og brevene strømmer inn. Men jeg mener at kampen mellom de to sprogene har medført at riksmålet er blitt et rikt sprog og et fint instrument for tanken. Vi kan se det når vi leser svenske og danske aviser, hvor mange flere variasjonsmuligheter vi har i vårt eget sprog, blant annet fordi vi har tatt opp en rekke normer fra landsmålet. Riksmålets verste fiender, de møter jeg når jeg leder Riksmålsforbundets årsmøter!»
(Morgenbladets sjefredaktør, Chr. Christensen i Arbeiderbladet.)

Det slår ikke meg at det er en så voldsom språklig radikalisme i kringkastingen. Jeg vet at for mange er det *snø, fram, språk, etter, klokka, samsvar* i tillegg til den nye tellemåten som er noen av faneordene som skiller bukk fra får. Det er mulig at de tilsvarende tradisjonelle riksmålsformene vil få offisielt stempel igjen, altså *sne, frem, sprog, efter, klokken*, og ingen kan nekte noen å foretrekke *overensstemmelse*. Jeg skal såmenn ikke motsette meg gjeninnføringen av disse ordformer som kanskje noe brått ble ostrakert for tretti år siden. Men jeg vil ha lov til fortsatt å bruke f. eks. *snø, fram* og *språk* uten å bli beskyldt for knot eller avskrevet som riksmålsmann. Og jeg har lyst til å legge til at når jeg fra tid til annen hører og ser former som *øene* og *tyvstarte*, da er jeg fristet til å bruke betegnelsen knot. Eller iallfall er det unatur

som er blitt natur. Når jeg videre hører folk i offentlig tjeneste bruke bynavnet *Trondhjem*, så vil jeg ikke se bort fra at det kan være naturlig uttale for vedkommende. Men det er samtidig illojalitet mot et stortingsvedtak, som jeg anser meg forpliktet til å rette meg etter, så lenge det ikke er kommet noe endringsvedtak.

Professor Bjarne Berulfsen i Farmand om språkbruken i NRK.)

Kva nå med målreisinga ?

Av Ragnvald Berli.

Noregs Mållag har på årsmøtet sitt med stort fleirtal godtatt programmet i «Målreising 1967», som konkluderar med at det nå må vere slutt på måltilnærminga. Ikkje alle innan dette fleirtalet er prinsipielle motstandarar av tilnærminga, men grunngjev det med at nå er det bokmålet til å radikaliserer seg. Dette seier ikkje vedtaket, og vendinga «hit, men ikkje lenger» vil bli ståande som samskipnadens syn. Eit framlegg (frå Aust-Agder) om å gå inn for samnorsktanken fekk bare 17 røyster.

Etter dette står Riksmålsforbundet og Noregs Mållag samde mot ytterlegare tilnærming. Då kan ein nok ta til å lure på om Stortinget vil halde fast ved den tradisjonelle målpolitikken det har ført gjennom seksti år. Svaret får vi vel om ei tid.

Men kor som er — samnorsktanken vil leve, og Språklig Samling vil få ein viktig misjon i tida framover. Alle som ikkje kan avfinne seg med tospråkstanken i vårt vesle folk og at særeigne for-

NYE BØKER:

James Baldwin:

Nå tar jeg deg.

Pax forlag.

Med den posisjon James Baldwin har i internasjonal litteratur, er han en av de mest markante skikkelser på dette felt. Han har ei eiga evne til å formidle forholdet mellom kvit og svart i det amerikanske samfunn til oss som er hen-

ist til en fjern tilskuerplass. Med boka 'Nå tar jeg deg' vil Baldwin gi oss et bilde på hvilke konsekvenser urettferdighet mot foreldra kan føre til for barna. Dette er problemer Baldwin tar for seg så å si i hver bok. Foreldras hudfarge, forhold til barna, miljø og hendinger som gjør sterkt inntrykk er faktorer som opptar forfatteren særlig.

I denne boka er det gutten fra Knautsen som spiller hovedrolla. Han oppnår aldri tilgiving for sin illegitimitet. Dette preger heile livet hans. Magli Elster's oversetting er bra, og boka kan anbefales på det beste.

Alf Nordhus:

Jeg tar saken,

Pax forlag.

Fjorårets bestselger er nå også å få i billigutgave. Personen Alf Nordhus trenger ingen nærmere presentasjon. Boka han ga ut i fjor er derimot av største interesse. Den er kort sagt ei enestående bok på dette felt. Forfatteren dokumenterer sine kunnskaper på en livlig og spennende måte. Leseren blir dratt med i fra første side. De saker forfatteren har stått overfor i rettsalen, og virkelig engasjert seg i, er av et format som må interessere den vanlige leser.

Nordhus har aldri vanskeligheter med å ordlegge seg. Denne gang viser han også at han er i stand til å føre en sikker penn. Han legger fram rettsalens drama på en sannferdig og naturlig måte. Han viser at han er en mann som ser alvorlig på sitt arbeid som forsvarer, og styrker derved sin stilling som sådan.

Arne Engebakken.

mer innan dei to språkgruppene endå skal **dyrkast** for å halde målkløyvinga ved like, må nå finne sin plass i den einaste organisasjon som går inn for eitt samskriftspråk, vel å merke: alltid med stor valgfrihet.

Grunnlaget for å nå fram til dette skulle vere rettskrivinga av 1938. Før den er sett ut i livet på ein heilt annan måte enn nå, kan ein vel ikkje vente ei språkleg sameining heller. Vegen ein må gå synest da å vere: oppnorsking av bokmålet. Det gjeld som kjent ikkje bare ordvalg, men også skrivemåten, setningsbyggnaden.

Og denne oppgåva må vere Språklig Samling si.

At bokmålskonservatismen gjennom Riksmålsforbundet har havt og har sterke kapitalkrefter attom seg, treng ein ikkje tvile på. Libertas elsker ikkje norsk mål. Men liksom det store fleirtalet i Stortinget alltid har vore for oppnorsking — og for samnorsktanken, så skulle dette framleis vere stillinga i folket. Språklig Samling må derfor etter mi meining gjere seg gjeldande overfor dei store folkeorganisasjonane: L.O., Norges Bondelag, N.K.L. og pressa, bortsett frå høgreavisene. Først og

fremst skal ein ha alle ungdomsorganisasjonar i sikte, bortsett frå dei til høgre som det knapt kan nytte med. Det er bare ein organisasjon som vil eit sams norsk skriftmål som kan arbeide det radikale bokmålet fram — som grunnlag for ei sameining.

Noregs Mållag si oppgåve blir nå å verne nynorskens stilling mot meir tilbakegang. Å vinne vidare fram, ser vonlaust ut. Dette kan knapt kallast målreising lenger. Men arbeidet for samnorsk kan det.

Blir Noregs mållag med i Språkrådet?

Straks før bladet går til trykking, ser vi i Norsk Tidend nr. 3 at Noregs Mållag har komme med ei fråsegn til Stortinget om språkmeldinga. Her går laget m.a. sterkt inn for statsforlag for lærebøker. Det vi særlig legg merke til, er likevel følgjande:

«Anten — eller

I fråsegna blir det vist til kravet frå Riksmålsforbundet om at «tradisjonelle riksmålsformer» må bli godkjende. Når Riksmålsforbundet talar om at språkvernrådet sal arbeide på fritt grunnlag, er det klart at det er sitt eige grunnlag det meiner.

Dersom Riksmålsforbundet held fast på desse krava, er det utenkjeleg at språkvernrådet kan fungera slik det var tenkt frå Vogtnemnda og departementet si side. I denne situasjonen finn Noregs Mållag det vanskeleg å gå inn i eit språkvernråd som likevel ikkje kan tena det føremålet det var tenkt til. I fall Riksmålsforbundet

VESTVANGHUS A.s

HASLUM — TLF. OSLO 53 36 90

Ferdighus og hytter, samt bindingsverk etc. for selvbyggere.

FRIDA ANDREASSEN ETTF.

SKEI — SURNADAL

Kolonial — Kortevarer — Manufaktur

+ + +

Stortinget og formålsparagrafen

Av rektor Magne Aksnes

Det kan sies om departementet si melding til Stortinget om språksaka at langt fra alle punkt er klare. Ja — ofte kunne ein ønskje at uttrykksmåten var klarare, men her er i alle fall noe som er klart, og samstunnes vedkjem sentrale spørsmål i heile problemkomplekset.

På side 86—87 heiter det såleis:

Den offisielle skriftspråknormeringa har ført til offisielle språknormer som blir brukte i skolen, i lærebøker og i statstenesta. På tvers av den offisielle normeringa går det for seg ei uoffisiell normeringsverksemd. Ho har ført til ei uoffisiell riksmålsnorm som av riksmålsfolk seiest vere meir ut-

og Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur ikkje endrar sine vilkår for å gå inn i eller bli ståande i rådet, vil Noregs Mållag rå frå at departementet no fremjar proposisjon om eit språkvernråd til avløysing av Norsk Språknemnd. Det kunne førebels koma på tale å endra formålsparagrafen til Norsk Språknemnd, slik nemnda sjøl har gort framlegg om.»

Riksmålsfolk har i det siste med penn og munn fridd til Noregs Mållag for å få i stand eit fornufts-ekteskap, ikkje ut frå kjærleik til nynorsk, men av redsle for erkefienden «samnorsk», dvs. norsk talemål. Blir dei kan hende avviste?

breidd enn offisielt bokmål så snart ein kjem utanom skole og statsadministrasjon.

Over ei lang tid må ein truleg rekne med at dei offisielle normene, fordi dei blir brukte i skolen, ville ha ganske sterk innverknad på språkutviklinga. Men om ein vil bort frå bitter språkstrid som eit slags «prinsipp» i norsk språknormering, må det vere viktigare enn alt anna å få i stand ei samarbeid som omfattar også dei som no står utanfor, og imot, det offisielle normeringsarbeidet. Skal ein få til det, må arbeidet ha ei målsetjing som er akseptabel for dei som skal vere med i det.

Departementet vil peike på kor viktig det er at den offisielle språknorma blir **akseptert** i det språksamfunnet som skal bruke ho.

Det har vore tala mykje om urettkomen påverknad frå «pressgrupper». Til dette vil departementet seie, at dersom ein ser slikt press frå særgrupper som ein realitet av stor vekt, er det grunn til å prøve om det ikkje er lettare å moderere presset innanfor eit forpliktande samarbeid enn utanfor.

Mellom riksmålet, bokmålsvariantane og nynorsk er det naturlege tilnærmingstendensar som har verka lenge og gitt viktige resultat. Denne tilnærminga vil sjølsagt halde fram, og ingen er heller interesert i å stogge ho. At ho før eller seinare vil ende med samanfall i eitt norsk

språk, har vore peika på m.a. av Arnulf Øverland (Bokmålet — et avstumpet landsmål, 1949 s. 17.) Vogt-komitéen seier: «Det er innlysende at vel de fleste ønsker at vi en dag skal komme frem til ett skriftspråk her i landet.»

Trass i mange freistnader har det ikkje lykkast å kome fram til ei eintydig forståing av kva som nøyaktig ligg i formuleringa «tilnærming på norsk folkemåls grunn». Det må da vere grunn til å ta bort denne uklare formuleringa; dette tyder ikkje at det skal vere slutt på ei naturleg tilnærming.

Vogt-komitéen ønskjer eit råd for språkvern og språkdyrking. Departementet meiner at begge desse sidene må vere sentrale for rådet. Det er derfor viktig å finne ei nemning som er lett og grei til dagleg bruk, og som kan opne både for vern og dyrking. Departementet vil peike på namnet Norsk Språkakademi. «Akademi» er ei nemning som blir nytta t. d. i Sverige og i fleire andre land. Ei anna nemning kunne vere Norsk Språkråd, men denne synest ikkje å vere så klangfull.

Når det gjeld representasjonen, er departementet samd i at bokmål og nynorsk skal ha likt tal medlemmer i rådet og i fagnemnda, og i at Landslaget for språklig samling skal ha ein medlem i kvar seksjon av rådet. Ein finn det ikkje tvilsamt at Landslaget for språklig samling er ein alvorleg arbeidande språkorganisasjon som fyller alle rimelege krav til å vere representert i rådet. Departementet tek ikkje til følge Riksmålsforbundets føresetnad om at «departementet bringer nærmere på det

rene berettigelsen av å gi Landslaget for Språklig Samling representasjon i rådet».

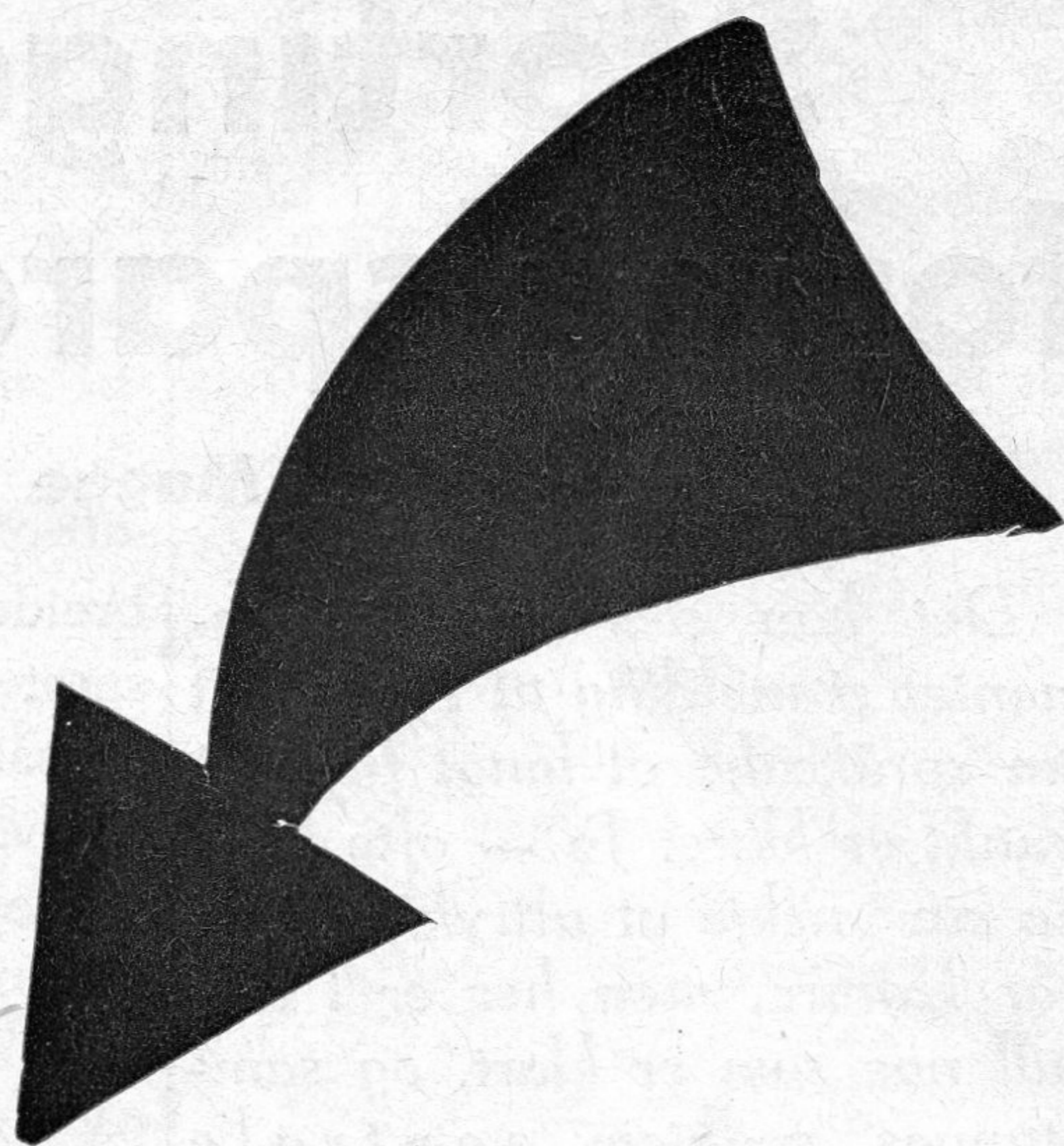
Ettersom komitéframlegget går ut frå at departementet ikkje skal nemne opp representantar i rådet, er det heller ikkje ei oppgåve for departementet å godta eller vrake medlemmer, og ein skal derfor ikkje gå inn på denne setningen i Riksmålsforbundets merknad: «En tilhenger av radikalt bokmål kan ikkje godtas som bokmålsrepresentant.» Men prinsipielt må ein vel gå ut fra at det heller ikkje vedkjem ein oppnemnande organisasjon å godta eller vrake dei representantar som andre oppnemnande organisasjonar vel for seg sjølve. Det skulle det vere så mykje mindre grunn til som dei prinsipielle retningslinene for arbeidet i rådet skal fastsetjast ved lov.

Leverandør
av alt
som har med
PAPIR OG TRYKK

S. BERN. HEGLAND

Flekkefjord

Har De betalt kontingenten for 1969??

Vi trenger den
for å kunne gi ut
blant anna
dette bladet